

Thomas F. Magner
University Park, Pennsylvania
USA

ZAPAZANJA O DANAŠNJEM SPLITSKOM GOVORU

Seoski i gradski dijalekti

Jugoslavenski su se dijalektolozi u prošlosti bavili isključivo dijalektima sela. Ovakva preokupacija seoskim govorom potpuno je shvatljiva jer se većina ljudi koja govori hrvatskosrpskim jezikom do drugog svjetskog rata bavila poljoprivredom i živjela u selima. Ali moraju postojati i drugi razlozi zašto su se jugoslavenski dijalektolozi ograničili na proučavanje dijalekata sela jer na takav fenomen nailazimo i u zemljama koje su u prošlosti imale podjednaku raspodjelu stanovništva i u selu i u gradu. Glavni razlog je ipak pretpostavka dijalektologa koji smatraju da je seoski dijalekt nešto 'čišći', da on posjeduje stabilni lingvistički sistem koji se nije iskvario dodirom s drugim dijalektima. Tako je lingvist smatrao da će proučavanjem govora jednog seljaka koji nikad nigdje nije putovao dobiti solidnu sliku lingvističkih karakteristika svih govornika te geografske točke. S takvom informacijom i iz drugih mjesta (sela) lingvist bi tada mogao praviti usporedbe i time stvoriti korisne zaključke o regionalnim dijalektima a konačno i o povezanosti sličnih jezika.

S druge strane gradići i gradovi su za dijalektologa predstavljali područje povezano s mnogim teškoćama. Ovi gradski dijalekti očito da nisu bili 'čisti' u tom smislu što je teško u brojnom stanovništvu naći jednog govornika ili i manju grupu govornika koja bi ispravno predstavljala govor cijele grupe. Tko bi, na primjer, u gradu Splitu mogao reprezentirati dijalekt toga grada? Da li bi to bila obrazovana ili neobrazovana osoba? Radnik ili činovnik? Netko tko živi u starom dijelu grada ili netko tko živi u velikim neboderima u novom dijelu Splita? Ima i još jedna činjenica koja komplicira stvari, naročito u jugoslavenskim gradovima a to je

dugostoljetni utjecaj stranih jezika (npr. njemački u Zagrebu, talijanski u Splitu). Tako je gradski dijalekt dijalektolozima uvijek izgledao kao *Misch-dialekt*, jedna nečista mješavina raznih dijalekata.

Proučavanje hrvatskih i srpskih gradskih dijalekata, iako povezano s teškoćama, potrebno je iz brojnih razloga. Prvo, velik dio jugoslaven-skog stanovništva (možda i 50^{0/0}) sada živi u gradovima ili oko njih. Drugo, seosko stanovništvo nije više toliko vezano za zemlju koliko je jednom bilo, dapače može se reći da seosko stanovništvo, naročito muškarci i djeca, sada putuju više (npr. na rad, u školu) nego što to rade stanovnici grada. K tome pretpostavku i vjerovanje u 'čistoću' seoskih dijalekata uglavnom su izmislili sami dijalektolozi. Oni su jednostavno krenuli od pretpostavke da je seoski dijalekt homogen, pa služeći se metodama koji proistječu iz takve pretpostavke oni su zatim opisali dijalekt kao homogen i 'čist'. Slično ovome su i antropolozi u prošlosti otkrivali 'jednostavna' i nekomplikirana društva. Danas znamo da nepismeni ljudi koji žive u džunglama nisu zbog toga i 'jednostavni', npr. pleme tzv. 'primitivnih' žitelja ima nevjerojatno komplikiran rodbinski sistem i isto toliko komplikiranu terminologiju za taj sistem. Na kraju u ovoj eri masovne komunikacije gradovi su postali centri koji šire kulturu i informacije. Njihov utjecaj preko novina, radija, televizije, ustanova višeg obrazovanja itd. ogroman je na područja koja ih okružuju. Gradski dijalekti imaju mnogo veći ugled i utjecaj nego seoski dijalekti a rezultat ovoga je velik utjecaj gradskog dijalekta na govor svih ljudi koji tu žive i onih koji su s njim povezani komunikacijskom mrežom.

Diglosija u suvremenom Splitu

Proučavajući *suvremenu* splitsku jezičku situaciju neposredno se susrećemo s navedenim teškoćama. Tko je, npr., tipičan Splitsčanin u gradu koji je 1900. godine imao 30.000 stanovnika a danas ima preko 150.000? Je li osoba čije porijeklo znamo unatrag dva stoljeća tipičnija od jednog 'Vlaja' čiji su roditelji došli u Split iz Zagore? Odgovori na ovakva pitanja zavise od osobe koja na njih odgovara. Budući da ni sam nisam siguran u pravi odgovor odlučio sam da svoje proučavanje o splitskom dijalektu ograničim na govor Splitskana koji su rođeni u Splitu i koji i sada žive u starijim dijelovima grada. I, dalje, ograničio sam ispitivanje splitskog govora na obrazovane Splitskane, koji su se u najmanju ruku školovali u gimnaziji, a u nekoliko slučajeva i na one koje su završili fakultet. Svi moji informanti su rođeni u Splitu dok njihove obitelji potječu iz drugih krajeva ili su oni predstavnici starih splitskih obitelji.²⁾

Dijalekatska situacija u Splitu je tzv. *diglosija* (engleski *diglossia*), tj. tipični Splitsčanin služi se dvostrukim oblikom govora: standardnim hrvatskim u službenim prilikama i čakavskim dijalektom u neslužbenim situacijama. Slično tome nalazimo i kod rođenog Zagrepčanina koji u službenim situacijama upotrebljava standardni hrvatski, a u drugim situ-

acijama svoj kajkavski dijalekt. Splitski dijalekt je jedan od dijalekata hrvatskog ili srpskog jezika i on živi uporedo sa hrvatskom varijantom hrvatskog ili srpskog jezika. Služeći se tradicionalnom terminologijom možemo reći da je splitski dijalekat čakavski a to nam samo govori da je smješten u području čakavskog govora i sadrži karakteristike, kao npr. upitnu zamjenicu *ča*, koje su zajedničke ostalim čakavskim dijalektima. Ono što čini splitski dijalekt drugačijim od ostalih čakavskih dijalekata jest činjenica da je to dominantan govor velikog grada koji je stoljećima bio pod raznovrsnim utjecajima. Hrvatski (i to štokavski-ijekavski) kanonski je jezik Splita, tj. on je službeni jezik škola, i medij službenih ustanova. Tipični stanovnik Splita je bilingvalan, tj. on govori splitski dijalekat u većini situacija u samom Splitu a često i u drugim štokavskim područjima, a hrvatskom varijantom hrvatskog ili srpskog jezika služi se u službenim situacijama kao i u pisanom jeziku.³⁾ Hrvatski je stoga adstrat i superstrat splitskog dijalekta. Prirodno je očekivati da ova dva dijalekta istog jezika utječu jedan na drugi i skoro u bilo kojem razgovoru splitskih stanovnika možemo vidjeti primjere utjecaja hrvatskog na splitski dijalekat kao i obratno utjecaj splitskog na hrvatski.

Pogledajmo sada jedan primjer kojim ćemo ilustrirati kako je teško klasificirati oblike kao dijalektske ili standardne. Pitanje *Što sam rekao?* nije teško označiti kao oblik hrvatskog standardnog jezika, isto kao što nije teško *Ča san reka?* klasificirati kao tipičan primjer splitskog čakavskog. Ako govornik kaže *Što san reka?* onda za ovakvu rečenicu možemo reći da je hrvatska s jednom karakteristikom splitskog dijalekta (*san* umjesto *sam*). Ali ako govornik kaže *Što san reka?* da li on još uvijek govori standardni hrvatski s dodatnim splitskim oblicima ili on govori splitski dijalekat i miješa standardni *što* umjesto očekivanog *ča*? Duže rečenice je naravno lakše identificirati i odgovoriti na pitanje pripadaju li hrvatskom standardu ili splitskom dijalektu.

Na ovom mjestu bit će korisno da odredimo u kojim će situacijama Splitsčanin upotrijebiti splitski dijalekt u kojim će se poslužiti drugim oblikom govora.

Situacija	hrvatski	splitski dijalekat
javni govor	×	
kod kuće		×
u razredu	×	
u školi van razreda		×
u razredu s drugovima		×
na <i>Pazaru</i>		×
u dućanu	×*	
u uredu		×
u tvornici	×*	×
za rasonodu		×
na <i>Pjaci</i>		×

* (kad Splitsčanin naiđe na *Vlaja/Vlajinu* u ovakvim situacijama poslužit će se kombinacijom standardnog hrvatskog i splitskog dijalekta)

U nekim situacijama nije sasvim jasno kojim će se dijalektom poslužiti: neki od govornika upotrijebit će splitski čakavski dok će se drugi poslužiti standardnim oblikom. Drugi će se možda prebacivati iz jednog u drugi, ponekad i u sredini rečenice.⁴⁾ Budući da ova dva dijalekta utječu jedan na drugi, tako se čakavski splitski pohrvaćuje dok se standardni hrvatski u Splitu čakavizira kao što smo to ilustrirali varijacijama primjera *Što sam rekao?* Rezultat ovakvog procesa vidi se u govoru djeteta iz Splita koji se razlikuje od govora njegova djeda, pa i oca. Ovakav proces uzajamnog utjecaja i miješanja stalno se odigrava u područjima diglosije, međutim popularno viđenje ovih stvari je takvo da se djedov dijalekat smatra čistijim i 'tipično splitskim', dok je jezik unuka mješavina i više nije čisti splitski. Ali i unuk će jednog dana postati djed i njegov će govor postati model dijalektske 'čistoće' za generacije koje će doći.

Fonološke karakteristike

Splitski dijalekt je u osnovi ikavski, tj. protoslavenska riječ koja u sebi sadrži *jat* (ě) u splitskom će dijalektu imati samoglasnik *i*, dugi ili kratki npr. *mliko* (*mlijeko*). Ovaj povijesni razvoj postaje važan kod opisivanja ijekavskih oblika koji su ušli u dijalekt iz standardnog jezika.⁵⁾ Stanovnik Splita upotrijebit će oblik *mliko* u svakodnevnom razgovoru, ali će u školi i u službenim situacijama govoriti *mlijeko* (koje se izgovara kao *mljeko*). *Mlijeko* je oblik koji će upotrijebiti u pisanom jeziku i takav oblik vidjet će u knjigama i u štampi. Međutim kad se susretne s korisnim ijekavskim oblikom čijeg srodnika nema u svom dijalektu, on jednostavno inkorporira ijekavski oblik u splitski dijalekat. Ovakve riječi su obično iz službene terminologije ili su to apstraktne riječi, npr. riječ *lječilište* se danas upotrebljava u splitskom dijalektu a riječ *ličilište* ne postoji ili se vrlo rijetko čuje. Tipičan Splitsčanin će reći za zagrebačku novinu *Vjesnik u srijedu*, *Vjesnik u sridu* i tako će zadržati *Vjesnik* jer mu je *Visnik* neobično, ali će upotrijebiti postojeću riječ u svom dijalektu *sridu* za ijekavski oblik *srijedu*.⁶⁾ Još jedan primjer ovakve mješavine je rečenica *Ovaj misec jeman nešto ekstra šoldi i to namjeravan sve pofrajat* gdje *misec* je očekivani refleks riječi *mjesec*, dok je *namjeravam* usvojeno iz standardnog jezika. Ista riječ može biti inkorporirana u splitski dijalekt s različitim značenjem, npr. *Jadranka je smišna*, (tj. zgodna, dražesna) sa ikavskim *smišna*, ali *Jadranka je smješna* (tj. šaljiva) gdje je *smješna* adaptirani oblik iz hrvatskog ijekavskog *smiješna*.

Drugi historijski razvoji koji su utjecali na glasovnu strukturu splitskog dijalekta su slijedeći: a) *lj* > *j*, npr. *jubav* (*ljubav*), *prijatej* (*prijatelj*). Kasnije su riječi sa *lj* ušle u splitski dijalekt iz hrvatskog tako da u splitskom dijalektu sada nailazimo na riječi *ljigav*, *cilj*, *pokolj* i ostale: b) *h* je nestalo i zamijenio ga je *v* poslije *u* ili *j* poslije *i*, npr. *ajduk* (*hajduk*), *Rrvat* (*Hrvat*), *kruv* (*kruh*), *suv* (*suh*), *ij* (*ih*), *mladi* (*mladih*). *H* se ponovo javilo u splitskom dijalektu u riječima uzetim iz hrvatskog kao što su to npr. *harfa*, *higijena*, *Čeh* i druge: c) *m* > *n* na kraju riječi, npr. *sedan*

(*sedam*), *čujen* (*čujem*), *ženon* (*ženom*): — *m* se ponovo javlja u splitskom dijalektu u riječima kao što su *atom*, *sajam* i druge. Uočite kontrast u rečenici *Ja san sam to reka* (*Ja sam sam to rekao*), gdje je *san* oblik glagola 'biti' a *sam* je zamjenica: *d* \bar{d} > *j*, npr. *mlaji* (*mlađi*), *meja* (*međa*). Hrvatski oblici sa \bar{d} kasnije ulaze u splitski dijalekat i on se izgovara kao *dž* (vidi dalje).

Splitski dijalekat ima bezvučni afrikat *č* koji odgovara *é* i *č* u standardnom hrvatskosrpskom, npr. *Umrít ču o sriče* (*Umrijet ču od sreće*), *Trčidu za balunon* (*Trče za loptom*). Razlika koja u hrvatskom ili srpskom postoji između \bar{d} i *dž* ne postoji u splitskom dijalektu, npr. *džak* (*đak*), *džem* (*džem*).

Kod opisivanja akcenta riječi u splitskom dijalektu najteži problem je odvojiti značajne (tj. fonemske) razlikovnice od drugog velikog broja akcenatskih značajki.⁷⁾ Postoji npr. ostatak čakavskog akuta (\sim) koji se čuje povremeno u oblicima kao što je to genitiv jednine *vodě*. Možemo li no to gledati kao na poziciju varijantu dugog uzlaznog akcenta kao u riječi *mlíko*? Postoji i ostatak kanovačkog akcenta u riječima kao što je *bója* (hrvatski *bòja*). U govoru nekih informanata može se čuti postakcent-ska dužina, iako se ona ne javlja obavezno. Najinteresantniji je fenomen dvostrukog akcenta. Stranac koji sluša Splićanina kako izgovara riječ *Sarajevo* dobija utisak da postoji kratki udarni akcent na drugom slogu, tj. *Saràjevo*, dok Splićanin osjeća da je akcent na prvom slogu, tj. *Sàrajevo*. I Mate Hraste je imao problema u odlučivanju gdje da smjesti udarni akcent u dijalektima kao što je to splitski.⁸⁾

Dobar broj Splićana koje sam testirao stvarno su mogli praviti razliku u tonu dugih samoglasnika, kao npr. u riječima *Branka* (ime) i *branka* (vratnički stub). *Branka* ima dugi ulazni akcent na prvom slogu (tj. *Bránka*), dok *branka* ima dugo silazni akcent (tj. *bránka*). Međutim čini se da razlika u tonu kod kratkih samoglasnika ne postoji. Postoji međutim vrlo jasna razlika između kratkih i dugih samoglasnika pod udarnim akcentom, npr. *Nema krāj* / *Nema krája* (*Nema králja*). Drugi parovi koji ukazuju na kontrast u dužini samoglasnika su *Jàpan* / *jápan* (vapno): *kòla* / *kòla* (lje-pilo): *màca* (malj) / *máca* (mačkica): *pùpa* (lutka) / *pùpa* (sredina kruha). Dok se splitski akcenatski sistem u potpunosti ne ispita i prouči, označavat ću dvije akcentske najvidljivije značajke a to su kratkoća i duljina samoglasnika pod udarnim akcentom, npr. *Jàpan* / *jápan*: *kràja* / *krája* (*králja*). Ovdje znak ' ' ' označava kratki naglašeni slog dok znak ' / ' označava dugi naglašeni slog.

Morfološke karakteristike

Upotrebljava se upitna zamjenica *ča*. Njezini oblici su Nom. / Ak. *ča*, Gen. *čega* / *čeg*, Dat. / Lok. *čemu* / *čen*, Inst. *čime* / *čin*. Lična upitna zamjenica je *ko*. Njeni oblici su Nom. *ko*, Akz. / Gen. *kega* / *keg* / *koga* / *kog*, Dat. / Lok. *kemu* / *keme* / *ken* / *komu* / *komen* / *kon*, Inst. *kime* / *kimen* / *kin*.

Padežni nastavci imenica u splitskom dijalektu su kao u standardnom sa slijedećim razlikama: a) imenice koje završavaju na *-a* imaju kratki nastavak *-n* (< *-m*) uz nastavak na *-ma* u množini Dat. / Lok. / Inst. kao npr. *ženan* ili *ženama*: b) za iste ove padeže imenica muškog i srednjeg roda imaju dva nastavka s dužim nastavkom koji ima završeno *n*, kao npr. *s profešurima / profešuriman, sa selima / seliman*. Ovo završno *n* javlja se također u jednini oblika zamjenice *ko* (vidi gore), kao npr. *Komen pripada ovaj libar*: c) genitiv množine imenica ženskog i srednjeg roda može biti bez nastavka, tj. Gen. množ. *žen / žena, sel / sela*: genitiv množine imenica muškog roda može završavati na *-i*, kao npr. *profešura / profešuri*.

Pridjevi koji se ne sklanjaju također se javljaju u splitskom dijalektu, kao npr. *braun, flegma, gala, portabl* i drugi. Komparativ takvih pridjeva pravi se sa *više* ili *manje*, npr. *Njena vešta je više braun od moje*.

U splitskom dijalektu *-t* je najobičnije nastavak u infinitivu, npr. vidit, metnit (mētnuti), pisat. Muški rod jednine u prošlom vremenu je *-a*, npr. *pisa je, iša je, govoria / govoriya je, čua / čuja je*. Ostali oblici prošlog vremena su standardni hrvatski, npr. *pisala, govorila*, itd. U prezentu prvo lice jednine završava na *n*, npr. *gren dok treće lice množine završava na -du*, npr. *gredu, govoriđu, pišedu* itd. Govornici splitskog dijalekta vrlo često upotrebljavaju nastavak *-u* bez razlike na glagole u trećem licu množine prezenta, npr. *pišu* (pravilan oblik) ali isto tako *govoru* (umjesto pravih *govore*).

Sintaktičke karakteristike

Za plus infinitiv je tipična splitska konstrukcija, npr. Za jest ribu ajde u restoran 'Marjan'; Pitaj publicjota za ne puno pogrišit; To ti je za umrit o' smija.

Govornici splitskog dijalekta miješaju lokativ s akuzativom i više se služe akuzativom kad je potreban lokativ, npr. *Ja san u tinel* (soba za dnevni boravak): *Cilo san jutro leža u posteju; Svaki dan u Slobodnu Dalmaciju jema neka novitad.*

Riječca *ča* s adverbijalnim značenjem 'tamo, vani' upotrebljava se s glagolima kretanja, npr. *Gremo ča; Amo ča doma.*⁹⁾

Leksičke karakteristike

Splitski dijalekt naravno posjeduje veliki fond osnovnih riječi koje postoje u hrvatskom ili srpskom standardnom jeziku. Ali kroz stoljeća veza s Venecijom i Italijom u splitski dijalekat je ušao velik broj riječi iz venecijanskog talijanskog i samog talijanskog. I izrazi oslovljavanja nalikuju talijanskima, npr. *šjor (gospodin), šjora (gospodja), šinjorina (gospodjica)*.

Tekst na splitskom dijalektu

Tekst sadrži razgovor članova jedne splitske obitelji. Razgovor nije snimljen izravno, već je sastavljen na osnovi stvarnih i tipičnih rečenica govornika splitskog dijalekta. U tekstu otac (O) je vrlo ljut što mu sin Ante (A) kasni na ručak. Majka (M) pokušava braniti sina i kćerku Tonku (T). Splitski tekst je na lijevoj dok je standardni hrvatski na desnoj strani.

Pivanje oli balun

O: Di je ti mali? Proša je bot i tribalo bi da je već doma.

M: Ne triba se uzrujavat. Sigurno jemaju u skuli ono pivanje... Kako je ono rekla da se zove... zborsko pivanje.

O: Ni zborsko, nego zborno pivanje.

M: Ako san falila jedno slovo, ne triba se jidit. Uvijek ja ispadan kriva kad si se ti diga na livu nogu. Nemoj bit nervožast kad san ti rekla da mali ne more bit još doma.

Jučer si napraviya isti konfužjun. Dica imadu... dica pivadu u skuli za priredbu.

O: Sve je to lipo i krasno, ma kad ga nima doma u bot... znan ja njega. Kad jema tri ure onda gre igrat na krpaš, a ovod se vadi da u skuli jema pivanje.

M: Ma kakvi krpaš. Obuka je nove postole. Di će igrat balun u nove postole. Nemoj mi to spominjat, molin te.

O: Pivanje, pivanje! Rekla san mu da mu to pivanje ne vridi ništa. Bilo bi mu boje da se uvati matematike i da misto tega nesritnjeg pivanja vižba zadatke iz one aritmetike. I ti profeshuri, ča sve neće izmislit

Pjevanje ili lopta

O: Gdje je taj mali? Prošao je jedan sat i trebalo bi da je već kod kuće.

M: Ne treba se uzrujavati. Sigurno imaju u školi ono pjevanje... Kako je ono rekao da se zove... zborsko pjevanje.

O: Nije zborsko, nego zborno pjevanje.

M: Ako sam pogriješila jedno slovo, ne treba se ljutiti. Uvijek ja ispadam kriva kad si se ti digao na lijevu nogu. Nemoj biti nervozan kad sam ti rekla da mali ne može biti još kod kuće.

Jučer si napravio istu konfuziju. Djeca imaju... djeca pjevaju u školi za priredbu.

O: Sve je to lijepo i krasno, ma kad ga nema kod kuće u jedan... znam ja njega. Kad ima tri sata, onda ide igrati krpaša, a ovamo se vadi da u školi ima pjevanje.

M: Ma kakav krpaš! Obukao je nove cipele. Gdje će igrati loptu u novim cipelama. Nemoj mi to spominjati, molim te.

O: Pjevanje, pjevanje! Rekao sam mu da mu to pjevanje ne vrijedi ništa. Bilo bi mu bolje da se uhvati matematike i da mjesto toga nesretnog pjevanja vježba zadatke iz one aritmetike. I ti profesori, što sve

da dicit zavrtidu mozak. Ko je vidija i čuja za pivanje ka predmet. Mi smo u naše vrime pivali, ma ne u skuli. I onda se profešuri tužidu da su dica neozbiljna, da su vražja i ča ti ja znan ča je ono sve razrednik nabrojija na sastanku. Ni ni čudo kad su uveli pivanje ka predmet. Nismo mi smili ni pisnit u skuli a kamoli pivat.

M: Sve si krivo razumija. Ni to predmet vengo se samo pripremađu za priredbu za Prvi maja.

O: Nemoj mi govorit da ja ne razumim. Eno ti Mare Kapulice priko puta neka ti ona reče. Čer joj ništa drugo ne radi vengo cili dan piva nike arije. Govori da je profešur reka da triba trenirat glas i uvo. Ma di je mali?

Tonkaaaa! Ni ona se ne javja. Da mi je znat ča ona radi u ovu uru kad je vrime obida.

M: Pusti dite na miru. Nikomen ne daš mira. Ča triba da je sad zoveš. Mala sigurno uči jer popodne jema skulu. Obid još i onako ni gotov i ča triba cilu kuču uzbudit, čoviče božji.

O: Nisan ti ništa reka. Dovedi mi malu neka ide vidit di je Ante. Zakleja bi se da igra na krpaš u Višku. Znan ja onu njegovu klapu. Sve je to ista sorta i onaj moj nesritnji sin je uvik s njiman. Ma koliko san mu puti reka: »Nemoj sinko trkat za balunon. Ti tvoji prijateji nikad nečedu postat judi. Trčedu za balunon ka šimije...« Ča si se ti zabezeknula? Reka san ti da dovedeš malu i da je pošaješ da vidi di mi je sin.

neće izmisliti da djeci zavrtite mozak. Tko je vidio i čuo za pjevanje kao predmet. Mi smo u naše vrijeme pjevali, ali ne u školi. I onda se profesori tuže da su djeca neozbiljna, da su nestašna i što ti ja znam šta je ono sve razrednik nabrojio na sastanku. Nije ni čudo kad su uveli pjevanje kao predmet. Nismo mi smjeli ni pisnuti u školi a kamoli pjevati.

M: Sve si krivo razumio. Nije to to predmet nego se samo pripremađu za priredbu za Prvi maja.

O: Nemoj mi govorit da ja ne razumijem. Eno ti Mare Kapulice preko puta, neka ti ona rekne. Kćerka joj ništa drugo ne radi nego cijeli dan pjeva neke melodije. Kaže da je profesor rekao da treba trenirati glas i uho. Ma gdje je mali?

Tonkaaaa! Ni ona se ne javlja. Da mi je znati što ona radi u ovaj sat kad je vrijeme objeda.

M: Pusti dijete na miru. Nikome ne daš mira. Što treba da je sada zoveš. Mala sigurno uči jer popodne ima školu. Ručak još i onako nije gotov i šta treba uzbuditi čitavu kuču, čovječe božji.

O: Nisam ti ništa rekao. Dovedi mi malu neka ide vidjeti gdje je Ante. Zakleo bih se da igra krpaša u Viškoj. Znam ja onu njegovu klapu. Sve je to ista sorta i onaj moj nesretni sin uvijek je s njima. Ma koliko sam mu puta rekao: »Nemoj, sinko, trčati za loptom. Ti tvoji prijatelji neće nikad postati ljudi. Trče za loptom kao majmuni... Što si se ti zabezeknula? Rekao sam ti da dovedeš malu i da je pošalješ da vidi gdje mi je sin.

M: Gospe moja, rasvitli mu pamet.
Ma da je ovo samo danas, vengo
ovako svaki dan.

O: Ča si rekla? Nisan te razumija.
Nemoj mi mrmjati u bradu. Vidi kó-
ja je ura.

M: Bot i po.

O: Bot i po!

M: Eno malega! Vidin ga na skalinan
s Mirkon.

O: Mirko, Mirko! Zna san ja da to
ni bilo nikakvo pivanje, vengo krpaš
kad je Mirko u pitanju. Ma plati će
ti mali. Koliko san mu puti reka da
neću da ga vidin s Mirkon.

(Ante ulazi pivajuč)

A: Hm, ča to dobrega vonja. Gladan
san ka vuk.

O: Ni dobar dan nisi reka. Ulaziš ka
indidžen.

A: Reka san dobar dan samo ti nisi
čuja.

M: Mali je reka dobar dan. Ajde,
Ante, pođi oprat ruke.

O: Očete reč da san gluv. Di si bija
do sad? Znaš da obidvajemo u bot i
po i da ne volin da se kasni.

A: Di san bija? Još me pitaš di san
bija? Oli ne čuješ kako san promu-
ka. Profešur nas je drža na pivanju
od podne. Još san trka doma da bi
doša ča pri.

O: Znan ja tvoje trkanje. Promuka
si jer si se dera i vas si moka o ba-
luna. Vidi ti postole, nesritnji sine!

M: Bože moj, rasvijetli mu pamet.
Ma da je ovo samo danas, nego ova-
ko svaki dan.

O: Što si rekla? Nisam te razumio?
Nemoj mi mrmljati u bradu! Vidi
koliko je sati.

M: Jedan i po.

O: Jedan i po!

M: Eno maloga! Vidim ga na stepe-
nicama sa Mirkom.

O: Mirko, Mirko! Znao sam ja da to
nije bilo nikakvo pjevanje, nego
krpaš kad je Mirko u pitanju. Ma
platit će mi taj mali. Koliko sam mu
puta rekao da neću da ga vidim s
Mirkom.

(Ante ulazi pjevajući)

A: Hm, što to dobroga miriše? Gla-
dan sam kao vuk.

O: Nisi rekao ni dobar dan. Ulaziš
kao divljak.

A: Rekao sam *dobar dan*, samo ti
nisi čuo.

M: Mali je rekao *dobar dan*. Hajde,
Ante, pođi oprati ruke.

O: Hoćete reći da sam gluh. Gdje si
bio do sada? Znaš da ručamo u sat
i po i da ne volim da se zakašnjava.

A: Gdje sam bio? Još me pitaš gdje
sam bio? Zar ne čuješ kako sam
promukao. Profesor nas je držao na
pjevanju od podne. Još sam trčao
kući kako bih došao šta prije.

O: Znam ja tvoje trčanje. Promukao
si jer si se derao i sav si moka jer
si igrao loptu. Vidi ti cipele, nesret-

Ma ča ti misliš da san ti ja jedan
od oni tvoji profeseuri ča ji moreš
vrtit kako očes.

M: Ajde! Obid je na stolu.
Tonkaaa!

T: Dolazin!

O: Peri ruke i umi se. Ma da ni obid
na stolu platija bi me omar. I ti,
i Mirko i krpaš. Movi se ka san ti
reka. Razgovart ćemo posli obida.

ni sine! Ti misliš da sam ti ja jedan
od onih tvojih profesora koje možeš
vrtjeti kako hoćeš.

M: Hajde! Ručak je na stolu.
Tonkaaa!

T: Dolazim!

O: Peri ruke i umij se. Da nije ru-
čak na stolu odmah bi mi platio. I
ti, i Mirko, i krpaš. Makni se kad
sam ti rekao. Razgovarat ćemo po-
slije ručka.

BILJEŠKE

1) Jedna ranija verzija ovog članka štampana je u knjizi *Xenia Slavica*, članci posvećeni Gojku Ružičiću za njegov sedamdeset peti rođendan, izdavači R. Lenček i B. O. Unbegaun, The Hague, 1975, str. 125—132.

2) Primjer informanta čija obitelj potječe iz drugog kraja bila bi dr Dunja Jutronić koja je rođena u Splitu a očevo porijeklo je bračko, dok je dr Tomislav Marasović rođen u Splitu a i njegova obitelj je stara splitska, još od sredine 18. stoljeća.

3) Tokom ovog članka 'hrvatski' označava hrvatsku varijantu hrvatskog ili srpskog jezika. Za korisno upoređenje sa splitskim oblicima hrvatski je dodan u zagradama, npr. *vižadž* (putovanje). Hrvatski je uveden u škole tek pred jedno stoljeće, vidi G. Novak, *Povijest Splita III*, Split, 1965, str. 448-450.

4) Govornici zagrebačkog dijalekta malo su osjetljivi na svoj dijalekat i izbjegavaju da se njime služe u razgovoru sa strancima i u službenim situacijama. Vidi T. Magner, *A Zagreb Kajkavian Dialect*, University Park, Pa., 1966, str. 12.

5) U prošlosti bilo je dosta diskusije da li će službeno ime Splita biti ijekavski oblik *Spljet* ili će se zadržati ikavski oblik Split. O detaljima vidi T. Magner, »Aspalatos, Spalatum, Split«, u knjizi *Classics and the Classical Tradition*, University Park, Pa., 1973, str. 95—116.

6) Slična situacija vlada u Zagrebu. Govornici zagrebačkog dijalekta reći će *Vjesnik u sredu*, služeći se svojim ekavskim oblikom *sredu* ali ne mijenjajući *Vjesnik*, riječ koja ne postoji u njihovom dijalektu. *Vesnik* bi zvučio 'srpski' ljudima koji govore ekavski.

7) Vidi diskusiju dr Radovana Vidovića o akcenatskoj kompleksnosti koja postoji u govoru starije generacije Splitskana u knjizi: Ivan Kovačić, *Smij i suze stara Splita*, Split, 1971, str. 265—267.

8) »...nema nikakve sumnje, da ima govora naših, naročito tamo gdje se sastala novija akcentuacija sa starijom, u kojima je teško odrediti, na kojem je slogu ekspiratorni dio akcenta, naročito u dvosložnim riječima. U takvu sam nesigurnost dolazio i sam u nekim govorima, a osobito u govoru splitskom.«; p. 73, O kanovačkom akcentu u Hrvatskoj, *Filologija* 1, Zagreb, 1957.

9) Usporedi slovenski oblik *gremo tja*. Vidi André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves II*, Paris, 193, str. 710, za jedno moguće objašnjenje ovog adverbijalnog ča (slov. *tja*).